

ПРИМЕНА НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО СЛУЧАИ НА ВООРУЖЕН СУДИР И ФАКТИЧКА ОКУПАЦИЈА

Апстракт: Примената на меѓународното право за правата на човекот не треба да биде исклучена, туку исклучива, во контекст на современите безбедносни закани кога се повеќе се губи линијата помеѓу мирот и војната. Исклучителен е предизвикот пред кој е поставено меѓународното право за правата на човекот во случаите на борба со новите современи закани од асиметричен карактер, како и неговата апликбилност во тие ситуации, со оглед на фактот дека некои автори се обидуваат да ја негираат примената на меѓународното право за правата на човекот во овие ситуации и се обидуваат тоа да го заменат со исклучува примена на меѓународното право за вооружен судир. Ова претставува нова и недоволно истражена тема во областа на меѓународното право, која ја разбранува светската јавност по ликвидацијата на Осама бин Ладен, а доби сосема нова димензија со експлозивните пејцери со кои беа ликвидирани припадници на Хезболах на територијата на Либан. Сепак, примената на меѓународното право за вооружени конфликти, не ја исклучува примената на меѓународното право за правата на човекот, особено на корпусот на права кои се од недрогабилен карактер и двата меѓународно-правни режими не се антагонистични по својата природа.

Клучни зборови: меѓународно право, човекови права, тероризам, војна, окупација.

POPOSKA Vesna²

APPLICATION OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS LAW IN CASES OF ARMED CONFLICT AND FACTUAL OCCUPATION

Abstract: The application of international human rights law should not be excluded, but exclusive, in the context of modern security threats when the line between peace and war is increasingly blur. The challenge faced by international human rights law in cases of combating new contemporary threats of an asymmetric nature, as well as its applicability in those situations, is exceptional, given the fact that some authors try to deny the application of international law to human rights in these situations and suggest excluding it on behalf on the application of the international law of armed conflict. This is a new and under-researched topic in the field of international law, which stirred the world public after the liquidation of Osama bin Laden and got a completely new dimension with the explosive pagers that were used to liquidate members of Hezbollah on the territory of Lebanon. However, the application of international law on armed conflict does not exclude the application of international law on human rights, especially the corpus of rights that are of a non-alienable character and the two international legal regimes are not antagonistic in nature.

Keywords: international law, human rights, terrorism, war, occupation

¹ Професор д-р на Воена академија „Генерал М. Апостолски“- Скопје, придружна членка на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, vesna.poposka@ugd.edu.mk

² PhD, Professor at Military Academy "General M. Apostolski" - Skopje, associate member of Goce Delchev University – Stip, vesna.poposka@ugd.edu.mk

Вовед

За време на вооружен конфликт или ситуација на окупација, државите мораат да ги применуваат и да ги почитуваат одредбите и на меѓународното хуманитарно право (МХП) и на меѓународното право за правата на човекот (МППЧ). Овие правни режими се комплементарни и заемно се засилуваат.³

Меѓународното хуманитарно право претставува лекс специјалис (*lex specialis*), што важи за време на вооружен конфликт. Тоа значи дека индивидуите уживаат двојна заштита, односно, според принципот лекс специјалис дерогат леги генерали (*lex specialis derogat legi generali*), секогаш кога хуманитарното право сугерира специфично правило за посебната ситуација што произлегува од конфликтот, тоа правило превладува над другото правило, кое произлегува од заштитата обезбедена од правото за човекови права⁴. Класичен пример во оваа насока е правилото за употреба на сила и правото на живот – *правото на живот продолжува да се применува во време на вооружен судир како човеково право што не може да се дерогира – но за кое, како што кажал Меѓународниот суд на правдата – тестот дали се работи за арбитражно лишување од живот, потпаѓа под апликабилниот лекс специјалис, односно меѓународното право за вооружен судир, кое е дизајнирано за да го регулира водењето на судирот*⁵.

Како што беше потврдено од страна на Меѓународниот суд на правдата во случајот околу Палестинскиот сид, важењето на меѓународното хуманитарно право (или попрецизно кажано, меѓународното право за вооружен конфликт) не го исклучува важењето на меѓународното право за правата на човекот. Тука се појавуваат повеќе ситуации, во зависност од тоа дали се работи за окупација (ако се работи за окупација, дали постои ефективна контрола на територијата и дали силите ќе оперираат по полициски или армиски модел), хуманитарна интервенција и дали оперира коалиција на држави или, пак, сили под покровителство на меѓународна организација.

Како дополнителен аргумент треба да се земе предвид фактот дека Комитетот на министри на Советот на Европа, веднаш по терористичките напади на Светскиот трговски центар во Соединетите Американски Држави, излезе со официјален документ - Водечки принципи за почитување на човековите права при справување со заканите од тероризмот. Со нив се потврдува ставот дека дури и тероризмот не е оправдување за какви било дерогации или екстензивни толкувања, кои можат да го поткопаат значењето на човековите права. Истиот став се повторува во многу резолуции при Организацијата на Обединетите нации – борбата со тероризмот мора да се спроведе со максимално почитување на меѓународно преземените обврски во поглед на човековите права.

Методологија

При подготовката на овој труд, користени се класичните истражувачки методи на општествените науки, како и специфичните методи на правните науки, и тоа: дедукција, компарација, синтеза и анализа на содржина. Во делот на анализа на меѓународното право, користени се соодветните методи за толкување и соодветни стручни анализи како секундарни извори. Истражувањето беше спроведено преку спектарот на истражувачко-дескриптивни квалитативни методи засновани на изворите на меѓународното јавно право воопшто, особено правото за вооружени конфликти. Значи, примарната анализа е спроведена на извори на меѓународното право како што се конвенциите (договорното право) и обичајните норми, како и пресуди и мислења на Меѓународниот суд на правдата и Европскиот суд за човекови права, како и документи на меѓународните организации. Студијата собра емпириски податоци од примарни и

³Декларација за поддршка на човековите права и владеење на правото во борбата против тероризмот, достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/category.LEGAL.ICJURISTS,,41dec1f94.0.html>

⁴ Меѓународната комисија на правници - Правен коментар на Берлинската декларација за борбата против тероризмот, човековите права и владеењето на правото, Женева, 2008, стр. 31-38

⁵ Меѓународен суд на правдата, Советодавно мислење околу легалноста на употребата или заканата со нуклеарно оружје, достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>

секундарни извори како што се соопштенија за печатот, извештаи на меѓународни организации, научни написи, написи во вести, електронски извори, интервјуа и слично.

Дискусија

Вооружените конфликти, во принцип, во себе ја опфаќаат употребата на вооружена сила на туѓа територија. Затоа, првото прашање што се поставува е прашањето за територијалното важење на МППЧ. Тоа, во принцип, го повлекува прашањето за ефективна контрола, а еден аспект на ова прашање даде МСП кога го разгледуваше Советодавното мислење за Палестинскиот сид околу прашања што произлегуваат од окупацијата и важењето на МППЧ за време на окупација.

Ова прашање го разгледува повеќе меѓународни институции, меѓу кои и Меѓународниот суд на правдата. МСП беше прв што ја афирмираше применливоста на МППЧ за време на вооружен судир во своето советодавно мислење од 1996 година околу легалноста на заканата со или употреба на нуклеарно оружје⁶, во кое стои дека заштитата што ја овозможува МППЧ не престанува за време на војна, освен во случаите што ги покрива членот 4 од Пактот. Потоа следеа Советодавното мислење околу Палестинскиот сид⁷ во 2004, како и пресудата во спорот помеѓу Демократска Република Конго и Уганда⁸, во којшто е цитирано претходното советодавно мислење. Ќе ги разгледаме подетално клучните моменти од двете советодавни мислења малку подолу во текстот.

Ова, исто така, значи дека во одреден момент, заштитата ќе потпадне или под едниот или под другиот режим. Бидејќи ова е клучното прашање што треба да се одговори во една од работните претпоставки, советодавното мислење на Меѓународниот суд на правдата, како најрелевантна институција за толкување на меѓународното право, разгледувајќи го случајот на окупираните палестински територии во еден друг контекст - изградбата на Сидот.⁹ Првата констатација на Судот е дека окупацијата претставува фактичка состојба и дека правото околу окупација се применува автоматски штом оваа состојба биде воспоставена. Второ прашање би било: „Кое право се применува на окупираните територии и кои меѓународни стандарди треба да се имплементираат на окупирана територија?“

Во Четвртата женевска конвенција, во членот 6, се прави јасна разлика помеѓу правилата што важат за време на воените дејствија што воделе до окупација како и за правилата што важат откако е воспоставена окупацијата. Во секој случај, правниот режим што се применува на окупираните територии е комплексен и е мешавина од националното законодавство што важело пред окупацијата, законодавството на окупаторот и меѓународното право.

Израел одбиваше да ги примени меѓународните инструменти за човекови права, на кои беше потписник, на окупираните палестински територии (Меѓународниот пакт за граѓански и политички права и Меѓународниот пакт за социјални, економски и културни права), со образложение дека тоа се инструменти што гарантираат заштита во време на мир, а хуманитарното право е заштитник во време на конфликт.

Судот е со став дека заштитата на човековите права што ја обезбедуваат овие конвенции не престанува во случај на избивање вооружен конфликт, освен дерогациите

⁶ *ibid*

⁷ Правни последици од изградбата на сид во окупираните палестински територии, Советодавно мислење на МСП, достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>

⁸ Case concerning armed activities on the territory of the Congo (Democratic republic of the Congo v. Uganda) од 2005 достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>

⁹ Советодавно мислење за Палестинскиот сид

што се предвидени со членот 4 од Пактот за граѓански и политички права. Што се однесува на врската помеѓу меѓународното хуманитарно право и меѓународното право за човекови права, можни се три ситуации: некои права ексклузивно потпаѓаат под заштитата на меѓународното хуманитарно право, некои ексклузивно потпаѓаат под меѓународното право за човекови права, а некои права може да се заштитени и со двете гранки на меѓународното право, при што меѓународното хуманитарно право се зема за лекс специјалис.

Иако јурисдикцијата на државите е примарно територијална, во некои случаи може да се врши и надвор од територијата на државата. Ако се земат предвид предметот и целта на Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, природно е неговите одредби да важат во секој случај. Судот се повикува и на практиката на Комитетот за човекови права, кој е оригинерно надлежен за толкување на МПГПП, која е конзистентна со овој став – Комитетот сметаше дека Пактот е апликациилен и тогаш кога државите вршат акти на нивна јурисдикција на туѓа територија¹⁰. Во својот извештај за случајот со изградбата на Сидот, ставот на Комитетот беше во согласност со погоре изложеното, односно Комитетот сметаше дека одредбите од Пактот се апликациилни и дека населението на окупираните територии треба да ги ужива правата и заштитата предвидени со Пактот.

Заклучокот на Меѓународниот суд на правдата по ова прашање е дека Меѓународниот пакт за граѓански и политички права е применлив во поглед на сите акти на државата во вршењето на јурисдикцијата надвор од нејзината територија. Што се однесува, пак, до Пактот за економски, социјални и културни права, иако вокабуларот на МСП е порестриктивен, неговата заштита останува – „Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права не содржи одредби во поглед на применливоста, што се должи на фактот дека тој гарантира права што се исклучително врзани со територијалноста. Како и да е, тоа не значи дека тој не се применува на териториите на кои се врши јурисдикција...“ (МСП, 2004).

Покрај применливоста на овие два инструмента, МСП наоѓа применливост и на Конвенцијата за правата на детето – „Конвенцијата за правата на детето е исто така применлива на окупираните палестински територии, бидејќи во истата е наведено дека државите се обврзуваат да ги применуваат одредбите на Конвенцијата на секое дете што потпаѓа под нивна јурисдикција...“.

Она што е интересно и што може да се забележи во текстот е фактот дека одредени права се паралелно покриени и со одредбите на меѓународното хуманитарно право и на меѓународното право за човекови права и тие во заклучокот се препознаени како обврски ерга омнес (*erga omnes*).

Покрај ова Советодавно мислење на МСП, има уште едно, донесено неколку години порано, кое го потврдува истиот став. Се работи за Советодавното мислење на Меѓународниот суд на правдата во поглед на легалноста на заканата со или на нуклеарно оружје, во коешто стои дека „многу од правилата на меѓународното хуманитарно право што се применуваат во случај на вооружен конфликт се толку фундаментални во поглед на заштитата на човековата личност и се толку елементарни претпоставки на хуманоста што се смета дека се „обврска на сите држави, без оглед на фактот дали ги имаат потпишано и ратификувано меѓународните договори со кои тие се заштитени, бидејќи се незаобиколиви принципи на меѓународното обичајно право... Овие правила во себе вклучуваат принципи што се од есенцијален ерга омнес карактер...“¹¹

Интерамериканскиот суд за човекови права, исто така го поддржува овој пристап.

¹⁰ Случаите на *Lopez Burgos v. Uruguay*, *Lilian Celiberti de Casariego v. Uruguay*, *Montero v. Uruguay* пред Комитетот за човекови права

¹¹ Советодавно мислење на МСП за употребата на нуклеарно оружје

Судот смета дека е докажано, во моментот кога ги има фактите за овој случај, дека постои внатрешен вооружен судир во Гватемала. Како што изјави Судот погоре, наместо да ја ослободи државата од обврските за почитување и гарантирање на човековите права, овој факт ја обврзува државата да постапи според тие обврски...¹². Судот наоѓа повреди на Интерамериканската конвенција за човекови права.

Комитетот за човекови права, како орган што е оригинално надлежен да го толкува МПГПП, исто така наоѓа дека Пактот е апликабилен и за време на меѓународни и за време на немеѓународни вооружени судири, и ваквиот став го потврдува и во својот Општ коментар¹³ и при следењето на периодичните извештаи на државите¹⁴.

За односот помеѓу МППЧ и МХП, истражувањата објавени на официјалната интернет страница на проектот на Женевската академија за хуманитарно право, RULAC¹⁵, даваат три пристапа.

Првиот е однос според правилото на лекс специјалис, кое го разгледаме во контекст на Советодавното мислење на МСП за Палестинскиот суд. Со сличен став за комплементарноста на двете гранки излезе и Меѓународната истражна комисија за Дарфур, со која претседаваше почитуваниот професор Антонио Касезе¹⁶.

Комитетот за човекови права, пак, во својот Генерален коментар 31 употребува помек вокабулар – не го употребува терминот лекс специјалис, туку за односот помеѓу МХП и МППЧ зборува како за комплементарен однос и бара нивно симултано и хармонизирано применување. Поентата е да се покаже дека овие две гранки ја имаат истата цел на заштита на лицата и треба да се толкуваат така што заемно да се зајакнуваат. Во суштина, тоа го дава истиот ефект на *lex specialis*, но термините што се употребуваат треба да укажат на поголема блискост.

Третиот пристап го дава професорот Марко Сасоли¹⁷, кој, иако целосно се согласува со принципот на лекс специјалис, нагласува дека тој не смее да се толкува во контекст дека едната или другата гранка надвладува и дека секоја ситуација мора да се разгледува посебно за да се утврди кое право е применливо за таа ситуација, односно кое правило е подетално и поприлагодливо. Откако ќе се одреди лекс специјалис, она што претставува лекс специјалис останува во заднина и мора да биде земено предвид при толкувањето на лекс специјалис. До таму до каде што е возможно, толкувањето што создава конфликт меѓу лекс специјалис и лекс генералис (*lex generalis*) треба да се избегнува и треба да се направи обид двете норми да се хармонизираат. Добри примери за ова се правото на хуман третман и забрана за тортура, како и правилата околу

¹² Случајот на *Vásquez-Velásquez v. Guatemala*, Интерамерикански суд за човекови права

¹³ Општ Коментар 31 – „Природата на општите правни обврски зададени на државите-членки“
Комитет за човекови права, достапно на
<http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/419/56/PDF/G0441956.pdf?OpenElement>

¹⁴ Забелешки на Комитетот за човекови права на извештаите поднесени од државите-членки на основа на член 40 од МПГПП за САД (достапно на
http://www.unhcr.org/refworld/publisher_HRC,,USA,45c30bb20,0.html), Израел достапно на
<http://www.unhcr.org/refworld/country,,HRC,,ISR,,3fdc6bd57,0.html>

¹⁴ Забелешки на Комитетот за човекови права на извештаите поднесени од државите-членки на основа на член 40 од МПГПП за Колумбија, достапно на
<http://www.unhcr.org/refworld/country,,HRC,CONCOBSERVATIONS,COL,,415a63d04,0.html>

¹⁵ <http://www.adh-geneva.ch/RULAC/index.php>

¹⁶ Извештај на Меѓународната комисија за истрага на Дарфур за Генералниот секретар на ООН,
достапно на http://www.un.org/news/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf

¹⁷ Sassòli, M., and Olson, L.M., „The legal relationship between international humanitarian law and human rights law where it matters: admissible killing and internment of fighters in non-international armed conflict“, *International Review of the Red Cross* 90, 2008

задржување и правото на изведување пред суд, за кои МХП ја дава најниската граница на почитување. Кај правото на живот, ова е покомплицирано, но врската ја дава принципот на дистинкција, кој олеснува да се направи разликата од арбитранно лишување од живот во одредени ситуации.

Применливото право најтешко се одредува во време кога се соочуваме со тероризмот во рамки на вооружен конфликт или негов еквивалент, односно окупирана територија, кога не секаде постои ефективна контрола и кога ситуацијата може лесно да ескалира. Потребен е дел од секунда за безбедносните сили што дотогаш оперирале по полициски модел, да започнат да оперираат по армиски модел. За да успеат да се соочат со овој предизвик, потребно е да имаат јасни Правила на однесување – Rules of Engagement. Овој документ претставува сублимат што ги преточува во директна наредба сите домашни прописи, сите меѓународно преземени правни обврски, како и националната политика. Односно, ги преточува правните правила во конкретни упатства применливи на теренот. Ова е документ што е пожелно армиските сили да го поседуваат во услови на мир, а елементите се прикажани на подолната шема: правото, политиките и воената доктрина, односно нивниот заеднички пресек се повторно извори на правилата на однесување.

Уште една предност на овој документ е што негови варијации се изготвуваат за секоја операција во различни околности, но неопходно е, пред сè, да се изготви еден документ во кој ќе се постигне консензус околу правните прашања во поглед, на пример, на употребата на сила и пропорционалноста во самоодбрана.

Во согласност со „Прирачникот за правила на однесување“ на Меѓународниот институт за хуманитарно право од Санремо, при изготвувањето на Правила на однесување, треба да се земат предвид меѓународното право, националното законодавство, националната политика (МИХП, 2009). Кога, пак, се настапува како дел од меѓународна мисија, се препорачува сите партнери да настапуваат со заеднички подготвени правила на однесување за поголема ефикасност и конзистентност при спроведувањето на мисиите. Или, како излезно решение, различни типови операции во рамките на мисијата се извршуваат од различните национални единици во согласност со Правилата на однесување по кои секоја од нив е должна да оперира. Ова беше особен предизвик за македонските мировници во Ирак, кои, за разлика од своите американски колеги во Ирак, беа обврзани и со одредбите на Статутот на Меѓународниот кривичен суд, како и со Европската конвенција за човекови права.

Правилата на однесување се дадени од соодветните власти, а помагаат да се ограничи и да се насочи употребата на сила во различни средини и во различни услови. Ваквите документи, кои се издаваат во различна форма, а кои се однесуваат на оваа тематика, исто така претставуваат правила на однесување, но се многу потешки за апликација и многу понеконзистентни. Обично, ваквите документи ги подготвуваат добри теоретичари, но во кризни ситуации, во коишто имате потенцијален бомбаш-самоубиец, кој може со едно движење на прстот да разнесе цел квартал, теоријата не помага многу. Борбата со тероризмот, како што покажуваат и вестите што доаѓаат од сите страни на светот, практично се сведува на борба за разузнавачки податоци, што покажува колку е важна и потребна брзата реакција на терен. За успешна и брза реакција на терен, пак, многу е прагматично армијата да поседува правила на однесување што се однесуваат на целата мисија, отколку за секоја поединечна операција да се бара одобрување од централата дома, особено во ситуација кога немаме многу време и кога е невозможно да се контактира поради ситуацијата на терен. Сепак треба да се нагласи дека овој документ не претставува карт бланш (*carte blanche*) за спроведување операции во рамките на мисијата (за тоа се потребни соодветни оперативни наредби), туку повеќе е модус операнди за директните извршители на задачите.

Во овој контекст, во делот на териториите што се под ефективна контрола се применува „Модел за зајакнување на правото“, кој подразбира: неопходност, пропорционалност и обврска да се апси кога е тоа возможно. Употребата на смртоносна

сила е ограничена на многу тесен сплет на околности. Исто така, потенцијално употребената смртоносна сила мора да биде пропорционална, но во контекст на овој модел, пропорционалноста значи ограничување во отстранување на директната и непосредна опасност. Уште една карактеристика на овој модел на оперирање е тоа што државните органи мора да ги планираат операциите така што ќе го максимизираат простор за апсење, наместо за ликвидирање на лицата што претставуваат закана. По ова се разликува пропорционалноста сфатена во контекст на МХП или, во случај на окупација, во моментот кога се оперира по армиски модел - потенцијална смртоносна сила, тука може да биде употребена против непријателски борци, без оглед дали постои можност за заробување бидејќи, кога важат само правилата на МХП, важно е да се отстрани и потенцијалната идна опасност, односно се води сметка за сите 4 принципи подеднакво: хуманост, пропорционалност, дистинкција и воена потреба. Сепак, потешок проблем од дефинирање на пропорционалноста е нејзиното аплицирање – „многу е полесно да го формулирате принципот на пропорционалност како општ термин отколку да го аплицирате истиот на специфичен сет околности, бидејќи компарацијата најчесто се сведува на избор меѓу квантитет и вредности. Не може секој да ја процени вредноста на невиниот човечки живот наспроти определена воена корист“ (МВТПЈ,2001).

Заклучок

Моменталната меѓународна правна рамка можеби не е концизна, но по одредени важни прашања, како што е, на пример, екстратериторијалното важење на договорите за човекови права, постои широк консензус што е доволно добар почеток. Она што е загрижувачки е тоа што постои дискрепанца помеѓу правната и оперативната заштита, која мора да биде надмината, а тоа може да се постигне единствено со поставување јасни правила за оперативците (Правилата на однесување се одличен инструмент за таа намена), како и вложување во човечкиот капитал, во смисла на соодветна подготовка, тренинг и поддршка на оперативците. Многу е важно лицата што ги спроведуваат операциите да поседуваат одредени лични квалитети, искуства и знаења што ќе им помогнат полесно да ги разрешат кризите.

На оперативно ниво, пак, оваа борба е пред сè борба на разузнавачки информации, а во одреден момент точната и навремена информација е клучот за заштита на човековите права. Притоа, зборувајќи за принципот на пропорционалност¹⁸, не смееме да забораваме дека можноста да се употреби сила не е ограничена само на временскиот теснец за одговор туку и на вистинската потреба да се одговори токму на тој начин и одговорот да биде пропорционален. Насоки за тоа кога може да се употреби смртоносна сила се дадени и во Основните принципи на Обединетите нации за употреба на сила и огнено оружје од страна на полицијата¹⁹. Тоа е и препорака на Комитетот за човекови права на ООН во неговиот Извештај за Израел – „Пред да се премине кон употреба на смртоносна сила, сите мерки за апсење и приведување на лицата осомничени дека се вклучени во процесот на подготвување терористички акти, мораат да бидат исцрпени“²⁰.

Спомнувајќи го Израел, се наметнува прашањето за употребата на сила за време на воена окупација, особено во светлото на случувањата во Авганистан и Ирак. Хашките правилници од 1907 година²¹, како и Четвртата женеvsка конвенција, кои ја регулираат воената окупација, не даваат специфични правила околу дозволеноста за употреба на

¹⁸ Doswald-Beck, Louise, The right to life in armed conflict: does international humanitarian law provide all the answers?, Article, International Review of the Red Cross, No. 864, 31-th December 2006, достапно на <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/review/review-864-p881.htm>

¹⁹ Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, достапно на <http://www2.ohchr.org/english/law/firearms.htm>

²⁰ Concluding observations of the Human Rights Committee, Israel, August 2003, достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,CONCOBSERVATIONS,ISR,,3fdc6bd57,0.html>

²¹ Knezevic-Predic, Vesna, Izvori medjunarodnog humanitarnog prava, Publikum, Beograd, 2007

смртоносна сила. Членот 5 и членот 64 од Четвртата женеvsка конвенција посочуваат на тоа дека лицата што претставуваат опасност за окупациската сила треба да подлежат на кривичен закон и да бидат приведени, односно со нив да се постапува во согласност со моделот за зајакнување на правото. Смртоносна сила може да биде употребена против борци или при ослободителни движења на земјата што е окупирана, но ова е повторно проблематично во поглед на тероризмот, ако се земе предвид дека беше проблематичен статусот на членовите на Ал Каеда и на сродните организации. Единствено излезно решение што е во согласност со постоечките правни правила е третман на лицата што земаат директно учество во непријателствата, што е и став на Комитетот на Црвениот крст²².

Главна задача на окупациските сили е да ја осигурат заштитата и безбедноста на поредокот, а ова е посебен предизвик со оглед на фактот дека најчесто тие не се пријателски прифатени од локалното население, без оглед која е причината за нивното присуство. Сепак, примарна обврска им е да ги заштитат цивилите што живеат на својата територија, а се нашле под окупаторска власт против своја волја²³. Според коментарот²⁴ на членот 6 од Четвртата женеvsка конвенција, не е потребно да се воспостави целосна и ефективна контрола на целата територија, односно правото околу окупација може да се применува и додека сè уште не се смирили непријателствата, со тоа што паралелно ќе се применуваат двата режима – и МППЧ и МХП, односно силите ќе оперираат или по армиски модел, или по полициски (модел на зајакнување на правото). Ова е особено комплицирано за луѓето што го спроведуваат на терен, и затоа препораката на експертската група на Универзитетскиот центар за хуманитарно право во Женева е дека на безбедносните сили им се неопходни јасни правила на однесување и соодветен тренинг и подготовка²⁵.

Со цел да биде законска, употребата на смртоносната сила мора секогаш да соодветствува со принципот на пропорционалност и мора да биде употребена во случаи кога е неопходна за самоодбрана или за одбрана на животот на некој друг. Принципот на пропорционалност и употребата на несмртоносни тактики за заробување мора да се употребат секогаш кога е тоа возможно. Во повеќето случаи, службените лица мораат да им остават простор на осомничените да се предадат и постепено да преминат кон употреба на сила.²⁶

Користена литература

1. Декларација за поддршка на човековите права и владеење на правото во борбата против тероризмот, достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/category/LEGAL/ICJURISTS/41dec1f94/0.html>
2. Извештај на Меѓународната комисија за истрага на Дарфур за Генералниот секретар на ООН, достапно на http://www.un.org/news/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf

²² Melzer, Nils, *Direct participation in hostilities*, publication ref. 0990, ICRC, Geneva, 01-st July 2009

²³ Bouvier A., Antoine; Sassoli, Marco, *How does law protect in war?*, 2-nd edition, International committee of the Red Cross, Geneva, 2006, p. 186-189

²⁴ Достапно на <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600007?OpenDocument>

²⁵ Expert meeting on the right to life in armed conflicts and situations of occupation, The University centre for international humanitarian law, Geneva, September 2005, достапно на http://www.adh.geneva.ch/docs/expert-meetings/2005/3rapport_droit_vie.pdf

²⁶ Suárez de Guerrero v. Colombia, случај пред Комитетот за човекови права; Кодекс на однесување за властите кои спроведуваат зајакнување на правото - Резолуција на ГС на ООН34/169) и Принципи за ефикасна превенција и истрага на противправни, арбитарни или скратени егзекуции на економско-социјалниот совет на ООН

3. Sassòli, M., and Olson, L.M., „The legal relationship between international humanitarian law and human rights law where it matters: admissible killing and internment of fighters in non-international armed conflict“, International Review of the Red Cross 90, 2008
4. Bouvier A., Antoine; Sassoli, Marco, How does law protect in war?, 2-nd edition, International committee of the Red Cross, Geneva, 2006, p. 186-189 Достапно на <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600007?OpenDocument>
5. Expert meeting on the right to life in armed conflicts and situations of occupation, The University centre for international humanitarian law, Geneva, September 2005, достапно на http://www.adh-geneva.ch/docs/expert-meetings/2005/3rapport_droit_vie.pdf
6. Doswald-Beck, Louise, The right to life in armed conflict: does international humanitarian law provide all the answers?, Article, International Review of the Red Cross, No. 864, 31-th December 2006, достапно на <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/review/review-864-p881.htm>
7. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, достапно на <http://www2.ohchr.org/english/law/firearms.htm>
8. Concluding observations of the Human Rights Committee, Israel, August 2003, достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/country,,CONCOBSERVATIONS.ISR,,3fdc6bd57,0.html>
9. Knezevic-Predic, Vesna, Izvori medjunarodnog humanitarnog prava, Publikum, Beograd, 2007
10. Melzer, Nils, Direct participation in hostilities, publication ref. 0990, ICRC, Geneva, 01-st July 2009
11. Bouvier A., Antoine; Sassoli, Marco, How does law protect in war?, 2-nd edition, International committee of the Red Cross, Geneva, 2006, p. 186-189
12. Меѓународната комисија на правници -Правен коментар на Берлинската декларација за борбата против тероризмот, човековите права и владеењето на правото, Женева, 2008, стр. 31-38
13. Меѓународен суд на правдата, Советодавно мислење околу легалноста на употребата или заканата со нуклеарно оружје, достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>
14. Меѓународен институт за хуманитарно право (МИХП) (2009) Handbook, Rules of engagement, Sanremo, достапен на <http://www.usnwc.edu/getattachment/7b0d0f70-bb07-48f2-af0a-7474e92d0bb0/SanRemo-ROE-Handbook>
15. Правни последици од изградбата на ѕид во окупираните палестински територии, Советодавно мислење на МСП, достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>
16. Меѓународен воен трибунал за поранешна Југославија (2001), Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, [достапно на https://www.icty.org/x/file/About/OTP/otp_report_nato_bombing_en.pdf](https://www.icty.org/x/file/About/OTP/otp_report_nato_bombing_en.pdf)
17. Меѓународен суд на правдата, Пресуда во врска со вооружени активности на територијата на Демократска Република Конго против Уганда, Case concerning armed activities on the territory of the Congo (Democratic republic of the Congo v. Uganda) од 2005 достапно на <http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>
18. Меѓународен суд на правдата(МСП), (2004) Советодавно мислење за Палестинскиот ѕид Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory достапно на <https://www.icj-cij.org/case/131>

19. Општ Коментар 31 – „Природата на општите правни обврски зададени на државите-членки“ Комитет за човекови права, достапно на <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/419/56/PDF/G0441956.pdf?OpenElement>
20. Забелешки на Комитетот за човекови права на извештаите поднесени од државите-членки на основа на член 40 од МПГПП за САД (достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,HRC,USA,45c30bb20,0.html>), Израел достапно на <http://www.unhcr.org/refworld/country,,HRC,,ISR,,3fdc6bd57,0.html>